

Пропозиції
Міністерства освіти і науки України
до проєкту Закону України
**«Про внесення змін до деяких Законів України щодо забезпечення
мовних прав корінних народів,
національних меншин України у сфері освіти»**
(реєстр. № 4648 від 26.01.2021,
н. д. Бойко Ю. А., Рабінович В. З., Медведчук В. В. та інші)
(перше читання)

Міністерство освіти і науки України в межах компетенції не підтримує положення цього законопроєкту.

Законопроєктом пропонується внести зміни до статті 7 Закону України «Про освіту», статті 5 Закону України «Про повну загальну середню освіту», статті 21 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» з метою приведення їх норм у відповідність до положень Конституції України, Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин, Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, рекомендацій Венеціанської комісії.

Відповідно до статті 10 Конституції України державною мовою в Україні є українська мова, держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

Згідно зі статтею 92 Конституції України виключно законами України визначаються права корінних народів і національних меншин, а також порядок застосування мов.

Згідно з частиною п'ятою статті 53 Конституції «громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства».

Конституція України залишила законодавцю право визначати у законах України з дотриманням міжнародних стандартів різні моделі застосування мов у сфері освіти: навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови, у закладах освіти або через національні культурні товариства.

Закони України «Про освіту» (стаття 7), «Про повну загальну середню освіту» (стаття 5), «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (стаття 21) визначають державну мову мовою освітнього процесу і вдосконалюють підходи до використання державної мови та мов корінних народів, національних меншин, інших мов в освітньому процесі.

Закон України «Про освіту» заклав законодавчі підвалини для забезпечення якісно нових умов здобуття освіти в Україні, зокрема через вдосконалення підходів до використання державної та інших мов в освітньому процесі.

Чинна редакція статті 7 цього Закону визначає різні підходи до різних національних меншин і корінних народів України стосовно їхнього права на навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови на різних рівнях освіти.

У статті 5 Закону України «Про повну загальну середню освіту» деталізовано моделі навчання корінних народів, національних меншин. Застосування різних моделей співвідношення обсягів освіти державною мовою і рідною мовою у класах закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин поряд з державною обґрунтоване такими критеріями як вразливість мови, мовне середовище, в якому проживає національна меншина, мовна група, до якої належить відповідна мова. Ці моделі передбачають достатню частку освіти мовами національних меншин у початковій і середній школі поряд з державною.

Водночас, частиною десятою цієї статті встановлено, що приватні заклади освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти за кошти фізичних та/або юридичних осіб, мають право вільного вибору мови освітнього процесу (крім закладів освіти, що отримують публічні кошти) та зобов'язані забезпечити опанування учнями державної мови відповідно до державних стандартів».

Запропоновані законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про забезпечення функціонування української мови як державної» моделі щодо застосування мов в освітньому процесі покликані подолати чинну дискримінаційну ситуацію, коли діти з національних меншин, які є громадянами України, фактично не мають можливості отримати якісну вищу освіту в Україні та конкурувати на ринку праці в Україні.

Такий підхід узгоджується з міжнародними документами. Зокрема, частина 1 статті 8 ратифікованої Україною Європейської хартії регіональних мов або мов меншин дозволяє кожній державі визначати різні підходи до різних мов національних меншин «відповідно до стану кожної з таких мов і без шкоди для викладання офіційної мови».

З метою належної реалізації Закону України «Про освіту» та з урахуванням рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія) Міністерством освіти і науки України розроблено Дорожню карту імплементації статті 7 Закону України «Про освіту» в закладах загальної середньої освіти на 2019-2023 роки (наказ МОН від 27.03.2019 № 399), що окреслює основні завдання задля створення якісно нових умов у класах з навчанням мовами національних меншин поряд з державною та

забезпечення балансу між посиленням статусу державної мови та збереженням етнічної самобутності національних меншин України.

Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія), що проводила у грудні 2017 року експертизу статті 7 Закону України «Про освіту», у своєму висновку зазначила, що «сприяння посиленню державної мови та її обов'язковість для усіх громадян є законною і навіть похвальною метою держави» (п. 118).

У рішенні Конституційного Суду України від 16 липня 2019 року № 10-р/2019 Закон України «Про освіту» визнано таким, що відповідає Конституції України.

У цьому ж рішенні вказано, що «українська мова як державна є обов'язковою на всій території України у державній сфері, а також в публічних сферах суспільного життя, у тому числі у сфері освіти», а також підкреслюється, що «мова – унікальний феномен, що є засобом соціалізації, формою реалізації потенціалу кожної людини, а знання державної мови сприяє соціалізації особи та є засобом запобігання дискримінації».

Також, слід зауважити, що в пункті 5 пояснювальної записки до законопроекту зазначено, що реалізація положень цього законопроекту не потребує додаткових витрат з Державного бюджету України, проте норми законопроекту створюють додаткове навантаження на Державний бюджет України, зокрема, в частині видання підручників і посібників для здобувачів освіти і педагогічних працівників мовами національних меншин, Порядок забезпечення якими за кошти державного бюджету встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 41.

Крім того, пропоновані норми законопроекту, що передбачають створення окремих груп або класів для навчання мовами корінних народів, національних меншин потребуватимуть запровадження додаткових штатних одиниць педагогічних працівників, а відтак – збільшення видатків з державного бюджету. Створення таких груп, класів в державних та комунальних закладах фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти призведе до збільшення відповідних видатків з регіональних та місцевих бюджетів.

Міністр освіти і науки України

Сергій ШКАРЛЕТ

18.02 2021 р.